

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

Vrbanac, Tanja

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:186:123459>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Tanja Vrbanac

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tanja Vrbanac

Matični broj: 0009069574

Morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Povijest

Mentor: prof. dr. sc. Silvana Vranić

Sumentor: izv. prof. dr. sc. Mihaela Matešić

Rijeka, listopad 2019.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT FOR CROATIAN STUDIES

Tanja Vrbanac

Morphology of declinable words in Dialect of Vrbovsko

MASTER THESIS

Mentor: PhD. Silvana Vranić, full professor

Sumentor: PhD. Mihaela Matešić, professor

Rijeka, October 2019.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga* izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. Silvane Vranić, red. prof. i sumentorstvom izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Tanja Vrbanac

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. CILJ, ZADACI I METODOLOGIJA RADA	2
2. SMJEŠTAJ MJESTA.....	4
3. POVIJEST MJESTA.....	6
4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O GOVORU VRBOVSKOGA.....	11
5. IKAVSKO – EKAVSKI ČAKAVSKI DIJALEKT	13
6. KRITERIJI ZA ODREĐIVANJE PRIPADNOSTI ČAKAVSKOMU NARJEČJU U GOVORU VRBOVSKOGA	16
6.1. ALIJETETI	16
6.2. ALTERITETI.....	18
7. MORFOLOGIJA DEKLINABILNIH RIJEČI U GOVORU VRBOVSKOGA	20
7.1. IMENICE.....	20
7.1.1. <i>a</i> - vrsta, m.r	20
7.1.2. <i>a</i> - vrsta, s.r.....	22
7.1.3. <i>e</i> - vrsta, ž.r.....	23
7.1.4. <i>i</i> - vrsta, ž.r	24
7.1.5. Deklinacija muških osobnih imena	25
7.1.6. Deklinacija nepravilnih imenica	25
7.1.7. Nepostojano <i>-a</i> -	26
7.1.8. Neprovodenje sibilizacije	26
7.2. ZAMJENICE	26
7.2.1. Osobne zamjenice i povratna zamjenica	26
7.2.2. Upitne i odnosne zamjenice za značenje 'živo' - kî, 'neživo' - štà	27
7.2.3. Posvojne i posvojno- povratna zamjenica	28
7.2.4. Pokazne zamjenice	29
7.2.5. Zamjenički pridjev <i>sâm</i> , <i>sâmo</i> , <i>sâma</i>	29
7.3. PRIDJEVI	30
7.3.1. Pozitiv	30
7.3.1.1. Osnova i nastavak.....	30

7.3.1.2. Određeni lik	30
7.3.1.3. Neodređeni lik	31
7.3.4. Komparativ i superlativ	32
7.4. BROJEVI	32
7.4.1. Glavni brojevi	33
7.4.2. Redni brojevi.....	34
7.4.3. Brojevni pridjevi	34
8. ZAKLJUČAK	35
9. SAŽETAK	36
10. SUMMARY	37
11. LITERATURA.....	38
12. PRILOZI	39
12.1. TRANSKRIPCIJA AUDIO ZAPISA	39
12.2. RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI	44

1. UVOD

Za pisanje diplomskoga rada sam odabrala područje dijalektologije, a kao tema se, u razgovoru s mentoricom prof. dr. sc. Silvanom Vranić, nametnula *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga.*

Temu sam odabrala iz nekoliko razloga, a prvi od njih je moje veliko zanimanje za dijalektologiju koje kreće još na preddiplomske studije kada sam slušala i polagala opći dijalektološki kolegij *Dijalektologija hrvatskoga jezika* kojega je nositeljica bila prof. dr. sc. Silvana Vranić, dok je suradnica na tome kolegiju bila dr. sc. Mirjana Crnić Novosel, koje su i zaslužne za moje zanimanje za tu jezičnu disciplinu, a se to zanimanje samo nastavljalo na diplomske studije na kojima sam slušala i polagala izborni dijalektološki kolegij *Odabrane teme iz povijesti i dijalektologije hrvatskoga jezika* nositeljice prof. dr. sc. Silvane Vranić. Drugi je ključan razlog odabira te teme ljubav prema vlastitome mjestu i govoru.

Kao studentica dvopredmetnoga studija hrvatskoga jezika i književnosti i povijesti odlučila sam napisati rad o govoru svojega rodnoga mjesta koji bi sadržavao i povjesni pregled događanja u gradu. Još jedan od razloga koji su me potaknuli na pisanje rada jest to što je govor Vrbovskoga relativno malo istraživan u hrvatskoj dijalektologiji, a za objavljena istraživanja toga govora možemo zahvaliti izv. prof. dr. sc. Mihaeli Matešić. Budući da morfologija toga govora gotovo uopće nije istražena ovaj je rad nastao u vjeri da će taj segment govora Vrbovskoga barem u nekoj mjeri postati poznat dijalektološkoj javnosti.

1.1. CILJ, ZADACI I METODOLOGIJA RADA

Kao što sam već navela u uvodu, tema ovoga diplomskoga rada je *Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga*. Morfologija deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga do sada nije detaljno istražena, tako da sam za potrebe pisanja ovoga rada provela terensko istraživanje audio zapisom i upitnikom među stanovnicima Vrbovskoga.

Na samome kraju rada nalazi se transkripcija audio zapisa govora Vrbovskoga. Ispitanici na toj snimci su Franjo Kunce, rođen 25. kolovoza 1958. te Dražen Miani, rođen 11. listopada 1966. godine, koji je podrijetlom sa Senjskoga. Najprije sam snimila razgovor između dvojice ispitanika i već za snimanja uočila neke ključne razlikovne značajke govora Vrbovskoga, a zatim su ispitanici odgovarali na niz pitanja iz upitnika. Prilikom sastavljanja upitnika vodila sam se literaturom, posebice diplomskim radom *Današnji mjesni govor Vrbovskoga* izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić te vlastitim poznavanjem govora Vrbovskoga. Ispitivanje sam provodila u nekoliko navrata, u skladu s potrebama tijekom pisanja rada.

U radu se ne nalaze samo morfološke karakteristike deklinabilnih riječi govora Vrbovskoga, već su predstavljene i neke od fonoloških posebnosti, koliko je nužno da bi se moglo utemeljeno govoriti o temi rada.

Htjela bih još istaknuti kako sam kao stanovnica Vrbovskoga upoznata s činjenicom da mladi ljudi gotovo ne poznaju govor vlastitoga mjesta. Smatram da je tomu razloga više: u školi se ne njeguje dijalekt, školske ili domaće zadaće se nikada ne pišu na dijalektu, u neposrednoj blizini se nalaze štokavska i kajkavska mjesta, stanovništvo je sve obrazovanije te se u sve većoj mjeri služi samo standardnim jezikom, odnosno nekim njegovim nižim varijetetom, sve je masovnije iseljavanje domaćega stanovništva, djeca i mladi ne uče dijalekt od starijih, mjesto zaposlenja određenoga dijela stanovništva je izvan Vrbovskoga

itd. Upravo zbog toga sam htjela napisati diplomski rad u kojem bih opisala barem dio morfoloških značajki govora Vrbovskoga.

2. SMJEŠTAJ MJESTA

Vrbovsko se nalazi u Gorskome kotaru te uz Čabar i Delnice jedino još Vrbovsko ima administrativni status grada te regije. Gorski kotar odudara od bilo koje druge regije u Republici Hrvatskoj prema brojnim kriterijima kao što su vremenske prilike, izgled krajolika ili gustoća naseljenosti. Kao što je dobro poznato, Gorski je kotar dio Dinarida, a upravo je taj prostor „prometna spojница najvećeg značenja za Hrvatsku kao cjelinu, za široko zaleđe Podunavlja s kvarnerskim lučkim čvorištem“ (Drašković, 1984: 5) „Gorski kotar se nalazi u zapadnoj Hrvatskoj između: Slovenije na sjeveru i sjeverozapadu, riječkog primorja na jugozapadu, ogulinsko- plaščanske udoline i niskog Pokuplja na istoku i sjeveroistoku i Like na jugoistoku.“ (Šafar, 1981: 7) Vrbovsko se nalazi na samome istoku Gorskoga kotara te se „s površinom od oko 280 km² ubraja u prostorno manje općinsko- teritorijalne jedinice Hrvatske.“ (Drašković, 1984: 6)

Gorski kotar, a samim time i Vrbovsko, nakon izgradnje Karolinske ceste između 1726. i 1732. godine doživljava svojevrsni procvat i nameće se kao ključna poveznica između Kvarnera i Panonije. Izgradnja te ceste imala je velik utjecaj na razvitak Vrbovskog koje je postalo jedna od ključnih postaja te je tako došlo i do širenja naselja te njegove masovne izgradnje. (Drašković, 1984: 7) Sve do današnjih dana, ili barem do gradnje autoceste Rijeka – Zagreb, Vrbovsko je ostalo jedna od važnih točki kod gradnji svih prometnica koje povezuju Kvarner i unutrašnjost Hrvatske, što je znatnije utjecalo i na poboljšanje života u Vrbovskome. Osim Karoline još je jedna cesta bila važna za budućnost grada – Lujzijana, koja je građena prvih godina 19. stoljeća. „Lujzijana je potakla postanak i rast Stubice, Hajdina, a naročito je utjecala na nagli preobražaj Severina na Kupi.“ (Drašković, 1984: 8)

Općina Vrbovsko sastoji se od 65 naselja, ali za potrebu ovoga rada pozornost će posvetiti naselju Vrbovsko. Od već spomenutih 65 naselja u

brojnima se ne govori čakavskim narječjem već je u općini Vrbovsko prisutno i štokavsko te kajkavsko narječje. Ovdje je važno istaknuti koliko je dijalektološka situacija u općini Vrbovsko zaista šarolika. Naime, grad Vrbovsko okružuje s jedne strane naselje Gomirje u kojem stanovnici govore štokavskim narječjem, dok se s druge strane nalaze Lukovdol i Severin na Kupi u kojima stanovnici govore kajkavskim narječjem, a s treće je strane naselje Moravice u kojem stanovnici govore štokavskim narječjem. Takva složena dijalektološka situacija je svakako utjecala i na govor stanovnika u Vrbovskome, što će nastojati objasniti u nastavku ovoga rada.

Vrbovsko je „amfiteatralno položeno u vrlo slikovitu krajoliku, podno šumovitih planinskih bila, dok su najniži dijelovi u dolinskom proširenju rijeke Dobre. To je uvjetovalo da je Vrbovsko cjelina triju različitih dijelova: Vrbovsko – Gornje Vrbovsko, Senjsko i Dobra – Donje Vrbovsko. Vrbovsko sa Senjskim izgrađeni su na dijelu visoravni, na nadmorskoj visini oko 450 do 500 m. Ova visinska jednakost nije i prostorna. Naime, Vrbovsko se nalazi na lijevoj strani toka Dobre, dok je Senjsko izdignuto iznad desne obale.“ (Drašković, 1984: 11) U radu će se govoriti o govoru upravo toga dijela općine Vrbovsko.

3. POVIJEST MJESTA

Prva isprava koja spominje Vrbovsko datirana je 1481. godine, a govori o „tri najveća naselja ovoga kraja: Lukovdol, Moravice i Vrbovsko. Ta isprava izdana je u ime ugarsko – hrvatskog kralja Matije Korvina 22. veljače u Zagrebu, u vrijeme održavanja Sabora kraljevine Slavonije.“ (Drašković, 1984: 25) Ova se isprava odnosi na zabranu ubiranja jedne vrste poreza te, što je važnije, ponovno spominje Frankopane kao vlasnike ovoga kraja. (Drašković, 1984: 25- 26) Iz drugih je povijesnih izvora poznato da su Frankopani bili vlasnici velikoga područja, no ovo je prvi put da ih se dovodi u izravnu vezu sa samim Vrbovskim te da za to postoji pisani dokaz. Upravo zbog dovođenja u vezu s Frankopanima, a poznavajući njihovu povijest, može se zaključiti da je Vrbovsko već tada bilo naselje uređeno na feudalnim principima.

Sljedeći dokument koji potvrđuje Frankopane vlasnicima ovoga kraja je Modruški urbar iz 1486. godine. Taj dokument sadrži popis mjesta i zemlje u vrijeme Bernardina Frankopana, ali nažalost nije u cijelosti sačuvan. U sačuvanom dijelu samo su podaci o Gomirju i Lukovdolu. Bez obzira na to, sa sigurnošću se može tvrditi da se dokument odnosio na cijeli vrbovski kraj. Modruški urbar također možemo promatrati i kao svojevrstan popis stanovništva, a osim toga sadrži vrijedne podatke o životu stanovništva. (Drašković, 1984: 26)

Zahvaljujući zapisima iz 14. i 15. stoljeća koji se odnose na sva ili samo neka pojedina naselja općine Vrbovsko može se prepostaviti da je život stanovništva bio lagodniji nego u 16. stoljeću. Stanovništvo je sustavno tijekom 16. stoljeća patilo zbog čestih i iznenadnih provala Osmanlija na ova područja. Poznato je da su oni pljačkali prostore na koje bi došli pa je jasno zbog čega je narod naglo osiromašio. „Zbog obrambenih potreba morao je plaćati veće namete, ići u vojsku, graditi utvrde. Sve je više ostajalo neobrađenog zemljišta i pustih kmetskih selišta.“ (Drašković, 1984: 26)

Osim brojnih provala Osmanlja, 16. stoljeće je za Vrbovsko bilo burno i zbog promjene feudalnih gospodara. Naime, Frankopane zamjenjuju Zrinski, ali ta zamjena nije sasvim izvršena mirnim putem. Iako su se dogovarali oko posjeda, spor je izbio upravo oko Vrbovskog. Sporazumom iz 1580. godine Zrinski su Frankopanima prepustili Severinsko vlastelinstvo, ali granice nisu točno određene, pa su se ove dvije velikaške obitelji sporile oko Gomirja, Vrbovskog i Moravica. Tek su 1657. godine postigli dogovor i odredili granice spornih područja. (Drašković, 1984: 27) Valja još spomenuti da je tih godina došlo i do promjene stanovništva, staro se stanovništvo odselilo, a novo se doseljavalo.

Koliko je Vrbovsko igralo važnu ulogu u tadašnjih velikaša govor i činjenica da Frankopani „1623. godine traže od kralja adekvatnu zamjenu posjeda. Za Gomirje, Vrbovsko i Moravice traže davno izgubljeni grad Trsat. No, tu je njihov interes opet bio u sukobu s interesom Vojne krajine pa je takva mogućnost otpala.“ (Drašković, 1984: 29) Također, koliko je bilo bitno održati mirnu situaciju na ovom prostoru govore i činjenice da su ugovore, u nekoliko navrata sklopljene sa srpskim stanovništvom koje je naselilo na područje današnje općine Vrbovsko, potvrdili i car Leopold 1657. godine, zatim car Karlo VI. 1727. godine te carica Marija Terezija 1759. godine. (Drašković, 1984: 30)

Tijekom 17. stoljeća dolazi do velikog zaokreta: Vrbovsko, Moravice i Gomirje postaju dijelovi Vojne krajine kada karlovački zapovjednik, general J. Herbersstein spaja spomenuta naselja s teritorijem Vojne krajine. (Drašković, 1984: 30- 31) Opravdanje je bila potreba regrutiranja što većeg broja ljudi koji bi vršili vojničke dužnosti.

Sljedeći je vrlo važan događaj osnivanje Severinske županije 1776. godine. Naime, „Rijeka i svi krajevi, koji su se našli s desne strane Karolinske ceste sve do Karlovca, ušli su sada u sastav ove nove županije.“ (Drašković, 1984: 34) Taj novi potez carice Marije Terezije pomogao je napredovanju ovoga kraja, ali i

općenito napredovanju trgovine i trgovačkih puteva između unutrašnjosti i jadranske obale.

Ipak, najvažnija odredba toga doba je ona cara Josipa II., donesena 1785. godine, a odnosi se na odluku kojom „tri najveća naselja na Karolinskoj cesrti izdvaja iz neposredne upravne strukture vlastelinstva i podjeljuje im položaj povlaštenih kraljevskih trgovišta. Tom poveljom Vrbovsko, Mrkopalj i Ravna Gora dobili su svoju unutrašnju, gradsku samoupravu, svoj gradski magistrat i sud.“ (Drašković, 1984: 34) Ova je odredba uvelike utjecala na život ljudi na tim prostorima. Konkretno, porastao je broj stanovništva i povećao se životni standard.

Koliko je brzo Vrbovsko raslo govori i podatak da „Vrbovsko ima 1772. godine oko 50 obitelji i 233 nove osobe. Upravo zbog toga osniva se već 1754. godine nova katolička kapelanijska zajednica. Do tada je brigu o Vrbovskom vodio lukovdolski župnik.“ (Drašković, 1984: 35) Na mjestu gdje i danas stoji crkva izgrađena je i „prva župna crkva 1755./1756. godine. Ova je građevina, zbog svoje trošnosti srušena 1887.“ (Škiljan, 2012: 85) Ipak, iako je crkva srušena zbog opasnosti od urušavanja na vjernike, 1889. godine car Franjo Josip I. donosi odluku da se i nova crkva stacionira u gradski vrt, na mjesto na kojem je bila i dosadašnja. Od tada, nekoliko je puta crkva rušena i građena, ili nadograđivana, da bi napokon 1904. godine bila završena. „Župna crkva Svetog Ivana Nepomuka je velika građevina s križnim tlocrtom i poligonalnim svetištem i sa zvonikom prigradenim uz sjeverni zid crkve. Izgrađena je u neogotičkom stilu.“ (Škiljan, 2012: 85) Ne treba niti isticati koliko je upravo ta crkva i danas važna za stanovništvo Vrbovskoga.

Osim crkve, o napretku mjesta može govoriti i škola. „Vrlo rano otvorena je u Vrbovskom i prva pučka škola. Škola je započela s radom već 1786. godine.“ (Drašković, 1984: 35)

Početkom 19. stoljeća, kada je Austrija izgubila rat protiv Francuske, područje Gorskoga kotara dolazi pod upravu Francuza. Iako je njihova vlast bila relativno kratkoga vijeka, ipak je ostavila vidljive posljedice. Zahvaljujući francuskoj upravi, ovo je područje iskusilo što znači sloboda trgovine i obrta, jednakopravnost između plemića i kmetova, školstvo na narodnome jeziku, kao i ukidanje raznih staleža, ali i staleških povlastica. (Drašković, 1984: 36)

Važnijih događaja na prostoru Vrbovskoga nema sve do uvođenja Bachova absolutizma¹. U to doba Vrbovsko, kao uostalom i svi drugi dijelovi zemlje, nije imalo gotovo nikakvu mogućnost napretka. „Politika sile onemogućavala je daljnji razvoj društvenih snaga naroda, a bez toga nema napretka niti na gospodarskom polju. Tek padom Bachova absolutizma 1859. godine i vraćanjem ustava normalizira se politički život i otvaraju se ponovno mogućnosti društvenog napretka. Posljedice političkog terora osjetile su se i u privredi. Selo je osiromašilo, a narasli broj stanovništva nije imao mogućnosti rada i zapošljavanja.“ (Drašković, 1984: 37)

Osim Bachova absolutizma, teško vrijeme za Vrbovštane uslijedilo je tijekom i nakon kraja Prvoga svjetskog rata 1918. godine. Prvi svjetski rat ostavio je katastrofalne posljedice, posebice u broju ljudskih žrtava, kao i u nedostatku hrane te u brojnim pobunama koje su uslijedile, a takvo je stanje bilo i u Gorskome kotaru te u Vrbovskome.

Nakon toga dolazi do poboljšanja kvalitete života stanovništva Vrbovskog, a jedan od ključnih razloga je idrvna djelatnost zahvaljujući kojoj je Vrbovsko nadaleko poznato. Pilane i drugi obrti koji su se bavili obradom i preradom drva utjecali su i na to da je „već 1898. godine u Vrbovskom osnovan prvi novčarski

¹ Bachov absolutizam – poznat još pod imenom neoabsolutizam, označava politiku Habsburške Monarhije nakon sloma revolucije u tzv. Proljeću naroda 1848. godine, a odnosi se na ukidanje raznih autonomija, kao i na ukidanje tek završene revolucije

zavod u Gorskem kotaru: Prva hrvatska štedionica Gorskog kotara.“ (Drašković, 1984: 41)

U novijoj povijesti, tijekom druge polovice 20. stoljeća, zbivanja u Vrbovskom uglavnom prate zbivanja na teritoriju Hrvatske i svijeta, što bi značilo da se krizna vremena u Hrvatskoj odražavaju i na Vrbovsko, ali i obrnuto. Stanovništvo je većinom tijekom cijele polovice stoljeća vezano uz drvnu industriju koja prehranjuje većinu obitelji s vrbovšćanskog prostora. Drvna industrija je vrlo važna za povijest Vrbovskoga, ali i za sadašnjost, a razlog dugoj tradiciji poslova vezanih uz drvo leži u činjenici da su uvjeti za takve poslove uistinu povoljni. Naime, Vrbovsko se nalazi u „blizini dobrih,drvom bogatih šuma, prometnica koje su povezivale primorje s unutrašnjošću Hrvatske (Karolinska i Lujzinska cesta i željeznička pruga), i vrlo prikladnih tokova rijeke Dobre, potoka Kamačnika i drugih vodotoka za besplatan pogon“. (Šafar, 1981: 697)

4. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA O GOVORU VRBOVSKOGA

Kada govorimo o dosadašnjim istraživanjima govora Vrbovskoga svakako najprije treba istaknuti rade izv. prof. dr. sc. Mihaele Matešić, u prvoj redu diplomska rad *Današnji mjesni govor Vrbovskoga*, a zatim i članak *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga*.

U radu *Današnji mjesni govor Vrbovskoga* M. Matešić donosi rezultate istraživanja fonološkog i morfološkog sustava u govoru Vrbovskoga. Autorica rad temelji na usporedbi rezultata dobivenih vlastitim terenskim istraživanjem i onih rezultata koje iznosi Rudolf Strohal u članku *Neke dijalektične osobine iz trgovišta Vrbovskoga*. I M. Matešić u svojem diplomskom radu ističe bojazan za mogućim gubitkom idioma ovoga mjesta. Najveću sam pozornost posvetila dijelu koji se odnosi na morfologiju govora mjesta, točnije na morfologiju deklinabilnih riječi, a koje su razlike vidljive u govoru nakon dvadesetak godina bit će istaknuto u nastavku rada.

Drugi je vrlo važan rad o dijalektološkoj slici Vrbovskoga M. Matešić *Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga*. Poznato je da govor Vrbovskoga pripada čakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu, što znači da je refleks jata dvojak: *e* ili *i*, prema pravilu Jakubinskog i Meyera. Ipak, M. Matešić u svome radu vrlo dobro ističe da „u tom mjesnom govoru ima podosta ekavizama koji se javljaju mimo te zakonitosti“ (Matešić, 2006: 38) Osim ključnih zapažanja o govoru Vrbovskoga, M. Matešić najveću pozornost u radu posvećuje frazeologiji te donosi izvrsnu semantičku konceptualnu analizu frazema, a na kraju rada donosi i rječnik frazema govora Vrbovskoga, čime je doprinijela očuvanju jezičnoga blaga stanovnika Vrbovskoga.

Osim radova M. Matešić, istaknutih zbog njihove važnosti i podrobnosti, vala spomenuti ranije rade koji govor Vrbovskoga prikazuju u okviru višega hijerarhijskoga sustava. Prof. dr. sc. Iva Lukežić istraživala je govor Vrbovskoga za knjigu *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*, u koju je uključila rezultate

istraživanja akcentuacije brojnih ikavsko – ekavskih govora, pa i govora Vrbovskoga kao novoga sustava u kojemu funkcioniра pravilo regresivnoga pomaka siline „za jedan slog prema početku riječi sa svakoga staroga mjesta“ osim propenultime (1990: 60), zatim i neke fonološke i morfološke karakteristike.

Vida Barac-Grum u knjizi *Čakavsko-kajkavski govorni kontakt u Gorskem kotaru* objedinila je istraživanja goranskih i kajkavskih i čakavskih govora, pa tako i govora Vrbovskoga. Iako u poglavlju koje se odnosi na morfologiju ne posvećuje posebnu pažnju govoru Vrbovskoga, ova mi je knjiga uvelike pomogla u pisanju rada jer autorica uključuje vokalski sustav skupine govora Vrbovskoga.

Još su neki veliki hrvatski dijalektolozi više ili manje pozornosti u svojim radovima posvetili govoru Vrbovskoga, a jedan od njih je i Josip Lisac koji u svojoj knjizi *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narjeće* u poglavlju o srednjočakavskom dijalektu spominje i govor Vrbovskoga. (2009: 95, 102, 107, 118).

Iako se na prvi pogled čini kako govor Vrbovskoga nije uopće ili je vrlo malo istražen, ovo poglavlje diplomskoga rada pokazuje kako su neki od najznačajnijih hrvatskih dijalektologa pokazali zanimanje za govor ovog naselja. Većina istraživanja, provedena je prije više od 20 godina i nisu svi rezultati podudarni s današnjim, što samo potvrđuje koliko je govor Vrbovskoga, kao i svaki idiom, podložan promjenama.

Ipak, niti u jednom radu, osim u diplomskom radu M. Matešić, ne može se pronaći detaljnija analiza morfologije deklinabilnih riječi. Upravo zato većinu ovoga diplomskoga rada čine rezultati vlastitoga terenskoga istraživanja, kojima sam nastojala upotpuniti dosadašnje vrijedne podatke o toj jezičnoj razini i o sklonidbenim vrstama riječi.

5. IKAVSKO – EKAVSKI ČAKAVSKI DIJALEKT

Već je istaknuto da je govor Vrbovskoga dijelom ikavsko- ekavskoga čakavskoga dijalekta, koji se još naziva i srednjočakavski. Glavna odrednica toga dijalekta je upravo refleks jata koji, kako mu i samo ime govori, može biti dvojak, ikavski ili ekavski. Postoji i određeno pravilo kada će refleks jata biti ekavski, a kada ikavski. Naime, ekavski će refleks jata biti ispred suglasnika *d, t, n, l, r, s, z*, kada slijede vokali *a, o, u* ili ništa. Ikavski refleks jata zastavljen je u svim ostalim slučajevima. Tu su zakonitost otkrila dvojica istraživača, Karl H. Meyer i L. Jakubinskij. (Lisac, 2002: 80) No, valja istaknuti kako „i u ekavskim i ikavskim govorima ima iznimaka, i to obično također u skladu s pravilom, tj. ako se na istoku pojavi koji ekavizam, bit će ispred „tvrdoga“ dentala (najčešće *seno*), i obratno, ikavizam na zapadu bit će izvan te pozicije.“ (Brozović i Ivić, 1988: 82)

Iako je ključna, Jakubinski- Meyerovo pravilo nije i jedina odrednica ovoga dijalekta. J. Lisac najvećma preuzevši nalaze iz knjige *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* I. Lukežić, sažima njezinu podjelu na poddijalekte i ističe značajke cijelog dijalekta, npr. prijelaz prednjeg nazala u a (kao što se može uočiti u primjerima poput *jazik* ili *zaik*), zatim šwa koje je dalo a, stražnji nazal koji je dao u, praslavenski *d'* i *t'* prešli su u očekivani *j* (od *d'*) te *t'* (kao što je vidljivo u primjerima poput *mläja, mëja, svít'ä...*), šćakavizam, u ponekim govorima obezvučenje finalnih šumnika, čuvanje skupine *čr-*, iako ima primjera u kojima prelazi u *cr-*, dočetno je *l* ostalo neizmijenjeno u većini slučajeva, fonem *x* se ponekad čuva, a ponekad izostaje, u dočetnoj poziciji najčešće nema opozicije između fonema *m* i *n* (pa tako možemo naići na primjere poput *ösan*, ali i *dîm*), skupina *čk* je prešla u *šk* (*mačka* u *maška*). (Lisac, 2009: 96- 104)

Što se pak tiče akcentuacije, „vrlo je različita u pojedinim zonama prostiranja toga dijalekta, kako se i može prepostaviti za dijalekt znatna prostiranja. To znači da tu nalazimo govora vrlo stare akcentuacije ali i govore s manje ili više inovacija.“ (Lisac, 2009: 104) Tako primjerice možemo u

čakavskom ikavsko- ekavskom dijalektu naići na one govore koji čuvaju akut na svim slogovima u riječi, a to su najarhaičniji govori, dok su s druge strane neki govorovi doživjeli neke promjene po pitanju akcentuacije. (Lisac, 2009: 104-105)

Budući da je tema ovoga diplomskoga rada prije svega vezana uz morfologiju, najviše će se pozornosti u ovome poglavlju posvetiti upravo morfologiji čakavskih govorova ikavsko- ekavskog dijalekta.

Nastavci imenica nisu svugdje isti. Tako J. Lisac sažima podatke iznesene u knjizi I. Lukežić i ističe da je u genitivu jednine imenica ženskoga roda u kontinentalnom i rubnom poddijalektu prevladavajući nastavak *-a*, a bitno je istaknuti i kako je genitiv onda istovjetan nominativu, akuzativu i vokativu množine. Nadalje, u instrumentalu kod imenica ženskoga roda uglavnom susrećemo nastavak *-un*, ali mogu se susresti i nastavci *-um* i *-om*. Imenice muškoga i srednjega roda u lokativu poprimaju nastavak *-u*, iako i ovdje ima drugih nastavaka, poput *-u*. U genitivu muškoga roda uglavnom je potvrđen nastavak *-i*, s nultim morfemom, da bi onda ispred nultog morfema došao nerelacijski morfem *-ov* ili *-ev*, iako niti to nije sustavno. Dativ, lokativ i instrumental množne razlikuju se (Lisac, 2009: 108-109). V. Barac- Grum napominje da su čakavski govorovi u Gorskome kotaru zadržali osnovne čakavske morfološke značajke. (Barac-Grum, 1993: 173)

Morfologija pridjeva ikavsko- ekavskog čakavskog dijalekta pokazuje da se „u deklinaciji određenog oblika pridjeva u nizu primjera čuva se razlika između palatalnih i nepalatalnih osnova“ (Lisac, 2009: 110) pa tako J. Lisac navodi primjer *crnega* u govoru Vrbovskoga.

Zamjenica *ča* u ikavsko- ekavskom dijalektu ne koristi se sustavno pa se „u značenju što govoriti (se) *ča*, ali uz to dolazi također *če*, *čo*, *ca*, *ce*, pa i *kaj* i ponegdje *što*.“ (Lisac, 2009: 110) I u govoru Vrbovskoga se potvrđuje ova konstatacija pa se tako kod stanovnika mogu čuti čak tri različita oblika, a to su *što*, *kaj* i *ča*. To potvrđuje i Milan Moguš koji govoriti kako su u Gorskem kotaru

čakavska mjesta Mrzle Vodice, Brestova Draga, Vrbovsko i Stubica, iako, prema njemu, stanovnici obližnjih mjesta samo stanovništvo Vukove Gorice smatraju govornicima čakavskoga narječja jer su jedino oni zadržali imenicu *ča*, dok se u svim ostalim čakavskim mjestima Gorskoga kotara može čuti zamjenica *kaj*. Moguš tu pojavu objašnjava kao noviju leksičku pojavu koja je zahvatila sva čakavska mjesta u Gorskome kotaru, osim spomenute Vukove Gorice. (Moguš, 1977: 6)

6. KRITERIJI ZA ODREĐIVANJE PRIPADNOSTI ČAKAVSKOMU NARJEČJU U GOVORU VRBOVSKOGA

U literaturi se govor Vrbovskoga smatra dijelom čakavskoga narječja, i to srednjočakavskoga dijalekta ili ikavsko- ekavskoga dijalekta. U ovome će se poglavlju istaknuti osnovne značajke čakavskoga narječja koje se mogu primijetiti u govoru Vrbovskoga.

Osnovne značajke pomoću kojih razlikujemo jedno narječe od drugoga sastoje se od alijeteta (jezičnih činjenica najvišeg razlikovnog ranga, drugosti od svih) te alteriteta (jezičnih činjenica nižeg razlikovnog ranga, drugosti od drugih, ali ne od svih).

6.1. ALIJETETI

U govoru Vrbovskoga primjetna je upotreba raznih oblika zamjenice *ča*. To dokazuju sljedeći primjeri: *Čā si tō dělal?*, *Čā je bilo?*, *Zāč je tō rēkal?*, *Pōč si dōšal?*, *Niš ni naprāvila*.

Međutim, kako je u prethodnom poglavlju i pojašnjeno, upotreba zamjenice *ča* i njezinih oblika u govoru nije sustavna, već se mogu pronaći i brojni primjeri upotrebe zamjenica *kaj* i *šta*. Na primjer: *A kāj ti ôn znā?*, *Štā smo dělali?*

Upotreba zamjenica uvelike ovisi o podrijetlu i obitelji.

!!!Vokal **ɛ* prešao je u /e/ u svim primjerima iza *j*, *č*, *ž* osim u riječi *jačmen*, za koju ispitanici također ističu kako se sve češće može čuti riječ *ječam*. Ovakav rezultat istraživanja potvrđuje i V. Barac- Grum koja piše kako se „vokal *ɛ* razvio u smjeru *e* u čakavskim govorima. Primjeri su takvoga razvojnoga puta *zet*, *jezik*, *misec*, *deset* (primjeri iz mrzlovodičkog i vrbovsko- senjskoga makrosustava). U tim se govorima *ɛ* izjednačilo s iskonskim *e*, pa i u onim fonološkim slijedovima u kojima u čakavštini *ɛ* daje *a*: *jezik*, *žeja*. Izuzeci su veoma rijetki (*jačmen* u oba govorna sustava).“ (Barac-Grum, 1993: 106)

U ovome je radu već objašnjeno kako je refleks jata u govoru Vrbovskoga ikavsko- ekavski i to prema pravilu Jakubinskog i Meyera. Samo neki od brojnih primjera ikavsko- ekavskoga refleksa jata su sljedeći: *čōvik*, *dīca*, *dīte/ dīte*, *rīka*, *pīvac*, *üvik*, *vríme*, *dvēsto*, *mēseci*, *nāpred*, *pésak*, *srēda*, *vīdet*.

Međutim, u dijela je ispitanika u značenju '*mljeko*' primjetan ekavski refleks jata (*mleko*), a u drugoga dijela ispitanika ikavski refleks jata (*mliko*). Isto je u svojem istraživanju primijetila i V. Barac- Grum koja je objasnila kako govor zaista i jest ikavsko- ekavski i to prema pravilu Jakubinski- Meyer, a iznimka *mleko* (kada *ɛ* prelazi u *e*) može se objasniti utjecajem ekavskih kajkavskih govora koji se nalaze u neposrednoj geografskoj blizini te su u stalnome doticaju. (Barac- Grum, 1993: 102)

Dalibor Brozović piše da je u morfologiji „najznačajnija čakavska osobina osobit oblik pomoćnoga glagola u kondicionalu: *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bite*, *bi*“. (Brozović i Ivić, 1988: 84)

I u današnjem govoru Vrbovskoga zadržan je taj poseban oblik pomoćnoga glagola 'biti' svojstven čakavskomu narječju. To potvrđuju brojni primjeri: *ako biš mi mögal rěć, ja bin išal döma, dīca bi möžda, bīte vī těli ić, biš mi doněsal, öna bi rěkla da jē, biš poglēdal za önēga vrâga, bīmo mögli drügī pūt...*

Akcentuacija u govoru Vrbovskoga prema I. Lukežić je troakcenatska te je bitno istaknuti kako se „silina (se) pomiče regresivno za jedan slog prema početku riječi sa svakog starog mjesta“. (Lukežić, 1993: 60) I. Lukežić donosi primjere iz govora Vrbovskoga: bráda, krílo, pàpra, jìgla, rěkla, túču. I M. Matešić u diplomskome radu bilježi da „akcenatski inventar u mjesnom govoru Vrbovskoga čine tri akcenatske jedinice: kratski silazni akcent, dugi silazni akcent i zavinuti akcent ili neoakut (čakavski akut).“ (Matešić, 1997: 41) Iako je prvotni sustav sadržavao zanaglasne dužine, danas to nije slučaj pa i M. Matešić bilježi da više nema nenaglasne kvanititete. (Matešić, 1997: 41)

6.2. ALTERITETI

U govora Vrbovskoga ovjeren je rotacizam koji se javlja u svim licima i jednine i množine. Primjeri su sljedeći: *jâ ti mören rëć za öndâ, mören poglëdat, möreš dójt, möreš rëć šta mîslîš, jel möreš tî, ma möre ôn tô i sâm, möremo mî sküpa, möremo pöpit, möredu prôjt pa vïdit...*

„Dočetno *l* većinom je ostalo neizmijenjeno; tako je, naime, u svim zonama redovito ili je dobro zastupljeno.“ (Lisac, 2009: 103) Primjeri iz govora Vrbovskoga: *nî mi žâl, pröšal bi on, rëkal san jâ, svîral je öndâ, zadâvil je cûcka, pösal ide dösta lôše, glèdal je ònu emîsiju, pîl i jël san svägdje, tûj san vïdel,...*

Šćakavizam se u govoru Vrbovskoga očituje u ponekim primjerima, kao što su *šćap, ognjišće* i *dašćica*. Ipak, mora se napomenuti kako ispitanici većinom upotrebljavaju oba oblika: *šćap/ štap, dašćica/ dašćica*, dok za leksem *ognjišće* nikada ne upotrebljavaju *ognjište*. Šćakavizam nije pojava koja je u govoru Vrbovskoga dosljedna, a nakon provedenoga istraživanja ne može se reći ovisi li to o godinama i stupnju obrazovanja ispitanika, budući da su svi ispitanici rekli kako koriste oba oblika. Za razliku od današnjeg stanja, V. Barac Grum zabilježila je kako „istočni čakavski govori – senjsko- vrbovski makrosustav – daju u ovim razvojnim crtama reflekse slične kajkavskim: *krščen, prišč, priščići*“. (Barac-Grum, 1993: 167)

Također je uočila da se skupina *čr* dobro čuva te je u vrbovsko- senjskom sustavu naišla na primjer *črn*. (Barac-Grum, 1993: 165) M. Matešić u svome diplomskome radu piše da skupina *čr* nije očuvana i navodi primjere *crn* te *crv*. (Matešić, 1997: 25) Rezultati mojeg istraživanja pokazuju da se u pojedinim govornika, ali podrijetlom iz Senjskog, samo u pojedinim primjerima ipak sačuvala skupina *čr*. Tako je dio ispitanika potvrdio kako i dalje ponekad koriste *crv*, a ne *crv*, te *črvljiv*, a ne *crvljiv*, dok drugi dio ispitanika ne potvrđuje postojanje starojezične skupine *čr*. Ipak, svi su ispitanici rekli kako koriste

trešnja, a ne *črešnja*, iako su potvrdili kako su čuli za oblik *črešnja*, ali od stanovnika Jablana.

Konsonantske skupine *šk*, *šp* i *št* u primljenica zastupljene su u govoru Vrbovskoga u svim ispitanim primjerima, bez iznimke: *škuro*, *špajza*, *španat*, *šparet/ šporet*, *štala*, *štternja* i *štimat*.

Adrijatizam ili fonetska neutralizacija /m/ > /n/ na dočetku nastavka primjetna je značajka u govoru Vrbovskoga. Iako, istraživanje je pokazalo kako ispitanici mlađe životne dobi i većeg stupnja obrazovanja u svome govoru imaju adrijatizam zastupljen u manjoj mjeri nego ostali ispitanici.

Primjeri koji potvrđuju adrijatizam u govoru Vrbovskoga: *jâ ti vělin, viđin ja šta tî dělaš, bävi se kerämikon, dělan po cêle dâne, iđen večeras vän, mören ja tô, s nämin je bïla, bïl san sa žënnun*,...

V. Barac- Grum također je zabilježila adrijatizam u govoru Vrbovskoga i to u primjerima poput *z rukun*, *s ten čovikun*, *u kučan*, *prascin*, a piše kako se pored tih normalnih čakavskih ostvaraja može ostvariti i *m* na kraju riječi ili ispred konsonanta i to u primjerima *dojdem* i *sedamdeset*. (Barac-Grum, 1993: 156)

U govoru Vrbovskoga dosljedno je zastupljena skupina *jd* u prezentskoj osnovi, a skupina *jt* u infinitivnoj osnovi glagola prefigiranih od praslavenskog *j̥lti: *kada dôjdeš döma mi jâvi, dôjt ču ja kod têbe, dôjt čemo dânas, dôjdite vî k nämin, dôjt će kod övega, dôjt čemo käsnije, nâjt ču ga jâ, pôjt čemo sküpa...*

Unifikacija na *u* na dočetku nastavka 3. l. mn. prezenta vrlo je česta pojava u današnjem govoru Vrbovskoga, što potvrđuju sljedeći primjeri: *pûštadu svågdje, ïmadu öni tüj, mîslidu da je läko*,...

7. MORFOLOGIJA DEKLINABILNIH RIJEČI U GOVORU VRBOVSKOGA

U ovome će se poglavlju diplomskoga rada prezentirati rezultati istraživanja morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga; imenica, zamjenica, brojeva te pridjeva. Model istraživanja i prezentacije u ovome je radu preuzet iz knjige S. Vranić *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija.*

7.1. IMENICE

U imenisa su relevantne gramatičke kategorije roda (muški, ženski i srednji gramatički rod), broja (jednina i množina), padeža (N, G, D, A, V, L, I), kao i kategorija „živo“/ „neživo“. Također, možemo razlikovati i tri sklonidbene vrste, a to su *a*, *e* i *i*.

7.1.1. *a*- vrsta, m.r.

N jd.: Bôg, brătić, dân, Frânjo, gîgant, glâs, gövôr, Іvica, Jäblan, klûb, kompjûtor, Kùpjak, kùsur, lèdolom, lêk, mëtar, möbitel, Mřkopalj, prîmjer, rât, rîbar, sèktor, sîn, stärt

G jd.: Bernârdota, Böga, cúcka, döma, fažôla, Francûza, Jäblana, kâdra, Mârijana, möbitela, pîvca, pösla, psä, räta, rêpa

D jd.: Bôgu, biròu, dvôrcu, gövôru, Jäblânu, mëtku, Ôsôjniku, pêtku, pôgonu, ponëdeljku, râdníku, sèktoru, Sëverînu, stärtu, Zâgrebu

A jd.: dvôr, göluba, jëzik, pêtak, pûža, râdnika, vëtar, vlâk

Ovdje valja istaknuti kako se u govoru Vrbovskoga razlikuje A za 'živo' od A za 'neživo'. Za 'neživo' A je jednak N, dok se za 'živo' u deklinaciji javlja nastavak *-a*. Na primjer, *dvôr* (A za 'neživo'), *gölüba* (A za 'živo').

V jd. = N jd. (Austrijânc, Njémac), osim u primjerima: brâte, sîne

L jd.: Ăkrapoviću, dânu, dùhu, dvôru, đâku, fažôlu, gölubu, gövoru, kljûču, mètru, pêtku, ponëdeljku, vëtru

I jd.: cûckun, gölubun, könjun, kredëncun, möbitelun, pêtkun, pijâncun, stôlun, vëtrun

Imenice muškoga roda u I jd. imaju nastavak *-un*. To je staro nepromijenjeno stanje u govoru Vrbovskoga. „U jednini imenica muškoga roda prema podacima iz Rudolfa Strohala razlikovan je oblik za I jd.: *-un*: *bratun*, *vozun*, *čavlun*, *trgovcun*. Takvo stanje odgovara i današnjem sustavu. Na jedinstveni dočetak *-un* u I jd. ujednačena su oba ishodišna alomorfa (i palatalni i nepalatalni). Dočetak *-un* u I jd. nastao je ujednačavanjem ishodišnih alomorfa -om, -em na nepalatalni alomorf -om koji je dalje zahvaćen fonološkim mijenama: adrijatizmom (dočetno *m > n*) i zatvaranjem vokala pred nazalnim sonantom.“ (Matešić, 1997: 51)

N mn.: adûti, cûcki, dëčki, gîganti, gölubi, jëziki, könji, ögnji, pâuki, prijatelji, seljáki, sînovi, vrâgovi

Gmn.: dânî, dvôri, đâki, gölubi, jëziki, junâki, komâdi, könji, šnicli, têlci, vëtri, vrâgov/ vrâgovi

A mn.: dëčki, instrumënti, komâdi, könji, penzionêri, pívci, turníri

U N, G i A mn. u govoru Vrbovskoga nastavak je *-i*, osim u primjeru *vragov* (G mn.).

V mn. = N mn. (npr. sînovi, vrâgovi)

DLI mn.: cûckin, gölubin, làvovima, šniclin, sînovin/ sînovima, têlcin, trgovcin, vëtrin

Primjetan je sinkretizam D, L i I mn. u imenica muškoga roda, u tim je padežima nastavak *-i*, osim u primjerima *sinovima*, *lavovima* gdje je vidljiv utjecaj hrvatskoga standardnoga jezika.

7.1.2. a- vrsta, s.r.

N jd.: äuto, brodogrädilîste, dîsko, dîte, grôblje, köleno/ kôljen, jütro, mlêko, öko, Vřbovskô

G jd.: äuta, dîska, dîteta, dîveta, jütra, ljëta, mlêka, odijëla, öka

D jd.: bogâtstvu, dîsku, jütru, ljëtu

A jd.: äuto, blâgo, dîte, görîvo, sëlo

V jd.: bogâtstvo, pôle, sëlo, üho

A i V jd. imenica srednjega roda prema nastavku su identični imenicama N jd. Također, nastavci G i D jd. za deklinaciju imenica srednjega roda se ne razlikuju od nastavaka za deklinaciju imenica muškoga roda.

L jd.: äutu, dîtetu, dîvetu, jütru, pôle

I jd.: blâgun, jütrûn, pôlejun, sëlun, srëbrun, zlâtun

N mn.: crêva, ëuri, jâja/ jâjca/ jâj, kôla, pîtanja, prëzimena, sëla, zvöna

G mn.: jâjc/ jâjci, kôl, pôle, sêl/ sêla

U G mn. imenica srednjega roda zastupljeni su nastavci *-i* i *-Ø*.

A mn.: äuta, crêva, jütra, nêba, pôle

V mn. = N mn.

DLI mn.: ëurin, jâjima/ jâjcima, pîtanjima, sëlin

U D, L i I mn. imenica srednjega roda dominantan je nastavak *-in*, dok je u pojedinim primjerima vidljiv utjecaj vjerojatno standardnoga jezika i nastavka *-ima*.

7.1.3. *e*- vrsta, ž.r.

N jd.: b  ba, c  jka, d  r  ava, H  rvatska, k    ca, l  gika, mar  enda, matem  tika, m  uzika, pl    ca, sir  vina,   um  tina, z  bava

G jd.: br  ge, d  ce, kr  ve, k    ce, k  jice, p  le, Rij  ke, sir  vine,   t  le,   um  tine, z  bave,   ene

D jd.: br  gi, d  ci, Eur  pi, kr  vi, k  ci, p  li, pl  ci, Rij  ci,   ni

A jd.: k  lnicu, kr  vu, k  cu, k  jicu, r  bu, Slov  niju, vr  nu,   nu

U A jd. imenica   enskoga roda prevladava nastavak *-u*, a pojavljuje se i ni  ti  ni nastavak.

V jd.:   eri, kr  vo,   no

L jd.: d  ci, kr  vi, k  ci, m  sti, sn  hi,   pici,   ni

I jd.: ker  mikun, m    un, p  run, sn  hun, s  botun,   nun

U I jd. imenica   enskoga roda javlja se nastavak *-un*. Ipak, treba napomenuti kako ispitanici mla  e   ivotne dobi koriste nastavak *-om*, koji odgovara nastavku hrvatskoga standardnoga jezika, pa tako u njihovom slu  aju primjeri glase: *keramikom, parom, subotom, zenom*.

N mn.: b  be, ek  pa/ ek  pa, gl  ve, n  grade, pil  ne, s  stre, z  bave,   ne

G mn.: pil  n, s  star, z  bav,   n

U G mn. imenica   enskoga roda javlja se ni  ti  ni nastavak.

A mn.: k  ce, n  delje,   re, s  bote, z  bave,   ne

V mn. = N mn. (npr. b  be,   ne)

DLI mn.: dr  avan, s  stran, z  bavan, zm  jan,   nan

7.1.4. *i*- vrsta, ž.r.

N jd.: bölest, gämad, glâd, jësen, ljübav, kôst, kfv, mâtst, nôć

G jd.: bölesti, glâdi, jëseni, lâži, nôći, pömoći

D jd.: glâdi, mâtsti, nôći, sôli

A jd.: kôkoš/ kôkoša, lâž, nôć, sôl

Kod imenica ženskoga roda *i*- vrste u A jd. dominantan je ništični nastavak, a prisutan je i nastavak *-a*.

V jd.: bölesti, lâži

L jd.: jëseni, ljübavi, kôkoši, kösti, krvi

U G, D, V i L jd. nastavak je *-i*.

I jd.: kökôšun, mâšcun, smřcun

N mn.: kökoši, kösti, mîsli, nôći, stvâri

G mn.: bölesti, mîsli, stvâri

A mn.: kökoši, mâtsti

V mn. = N mn. (npr. kökoši)

DLI mn.: kökošin/ kökošima, köstima, mâstin

U D, L i I mn. javljaju se nastavci *-ima* i *-in*. Nastavak *-in*, kao jedini nastavak DLI mn. zabilježila je i M. Matešić u primjerima *pećin*, *kokošin*, *pripovistin*. (Matešić, 1997: 56) Današnje stanje pokazuje i postojanje nastavka *-ima*, većinom u ispitanika mlađe životne dobi.

7.1.5. Deklinacija muških osobnih imena

U govoru Vrbovskoga prilikom deklinacije muških osobnih imena koja završavaju na *-o* ili *-e* dolazi do proširenja osnove (*-ot ili -et*). Tada se imena dekliniraju na sljedeći način:

- N Ive/ Bernardo
- G Iveta/ Bernardota
- D Ivetu/ Bernardotu
- A Iveta/ Bernardota
- V Ive/ Bernardo
- L Ivetu/ Bernardotu
- I Ivetun/ Bernardotun

M. Matešić piše kako je proširak *-ot* ili *-et* preuzet „iz stare deklinacije t-osnova srednjega roda. Pojava se odnosi i na imenice ženskoga roda koje u N završavaju na *-e*. Ova je pojava zabilježena u sjevernočakavskim govorima, primjerice u kastavskome i drugim liburnijskim govorima.“ (Matešić, 1997: 53)

7.1.6. Deklinacija nepravilnih imenica

Neke imenice odstupaju od sklonidbenih vrsta pa ih zbog toga smatramo nepravilnima. Takve imenice koje se mogu zamijetiti u govoru Vrbovskoga su *čövjem* i *dřte*.

Imenica *čövjem* u N mn. glasi *ljûdi*.

Imenicu *dřte* zabilježila je Silvana Vranić i u čakavskim govorima sjeverozapadnoga paškoga makrosustava, a kod te se imenice „za množinu rabi zbirna imenica gramatičkoga ž. r. jd. *dicä*.“ (Vranić, 2011: 31)

7.1.7. Nepostojano -a-

Nepostojano -a- javlja se u dijelu imenica srednjega roda i dijelu imenica ženskoga roda, kada je umetnuto u G mn.

Primjeri u kojima se javlja nepostojano -a-:

- a) imenice srednjega roda: *gōvno*: *gōvan*, *písmo*: *písam/písama*, *rēbro*: *rēbar*
- b) imenice ženskoga roda: *bäčva*: *bäčav*, *cřkva*: *cřkav (cřkvi)*, *däška*: *däšak*,
kärtä: *kärat*, *krüška*: *krüšak*, *lökva*: *lökav*, *övca*: *övac*

7.1.8. Neprovodenje sibilarizacije

Sibilarizacija, glasovna promjena u kojoj se velari *k*, *g*, *h* ispred *i* ili *e* mijenjaju u *c*, *z*, *s* ne provodi se u današnjem govoru Vrbovskoga. Primjeri koji to dokazuju: *dûga*: *dûgi*, *đâk*: *đâki*, *jëzik*: *jëzik*, *jünak*: *junâki*, *mâjka*: *mâjki*, *müka*: *müki*, *rûka*: *rûki*, *rüsak*: *rüsaki*, *sëljak*: *seljâki*.

7.2. ZAMJENICE

Zamjenice su promjenjiva vrsta riječi kojima se zamjenjuju neke druge riječi. Zamjenice mogu biti osobne, posvojne, povratno- posvojne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene. (Hudaček i Mihaljević, 2017: 48- 66)

7.2.1. Osobne zamjenice i povratna zamjenica

Osobne ili lične zamjenice „označavaju odnos sudionika u razgovoru“. (Barić, 2005: 203) One se u govoru Vrbovskoga, kao i povratna zamjenica *se*, dekliniraju na sljedeći način:

	1. l. jd.	2. l. jd.	1. l. mn.	2. l. mn.	povratna
N	jâ	tî	mî	vî	-
G	mëne, me	tëbe, te	nâs	vâs	sëbe, se
D	mëni, mi	tëbi, ti	nâmin	vâmin	sëbi, si

A	mëne, me	tëbe, te	nâs	vâs	sèbe, se
V	-	tî	mî	vî	-
L	mëni	tëbi	nâmin	vâmin	sèbi
I	mënun (mänun)	tëbün (töbün)	nâmin	vâmin	sèbün (söbün)

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r., ž. r., s. r. mn.
N	ôn	়ono	়ona	়oni, ়ona, ়one
G	njëga, ga	njëga, ga	njê, je	njî, ji
D	njëmu, mu	njëmu, mu	njôj, joj	njîmin
A	njëga, ga	njëga, ga	njû, ju	njî, ji
V	-	-	-	-
L	njëmu	njëmu	njôj	njîmin
I	(š) njên	(š) njên	(š) njûn	(š) njîmin

7.2.2. Upitne i odnosne zamjenice za značenje 'živo' - kî, 'neživo' - štâ

U govoru Vrbovskoga ustanovljena je zamjenica *kî* koja se koristi za živo te zamjenica *štâ* koja se koristi za neživo. Nikada se za neživo ne koristi oblik *čâ*, iako se prije koristio. „Upitna zamjenica za živo u Rudolfa Strohala gasila je *ki*, a za neživo *ča*. Deklinirale su se ovako: *ki, kega, kemu, kega, ken, kin, ča, čega, čemu, čega, čen, čin*. Zamjenica *ča* danas se može samo sporadično javiti u vrlo starih govornika, a inače je zamijenjena sa *šta* (nikako što!) (sociolingvistički razlozi).“ (Matešić, 1997: 61) Do danas je oblik *ča* u potpunosti nestao.

Danas se zamjenica *ki* za živo te zamjenica *šta* za neživo dekliniraju ovako:

	za živo	za neživo
N	kî	štâ

G	këmu, këga	čëga
D	këmu	čëmu
A	këmu, këga	čëga
V	-	-
L	(o) kën	(o) čëmu
I	(s) kën	(s) čëna

7.2.3. Posvojne i posvojno- povratna zamjenica

Posvojne zamjenice su pridjevne te „one kazuju kojem govornom licu pripada ili u kakvom je odnosu s njim ono o čemu se govori“. (Barić, 2005: 204) Posvojno- povratna zamjenica *svôj* „iskazuje pripadanje subjektu bilo kojega roda ili broja.“ (Barić, 2005: 204)

Primjer:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	näš	näše	näša	näši	näša	näše
G	näšeg(a)	näšeg(a)	näše	näših	näših	näših
D	näšem(u)	näšem(u)	näšoj	näšima, näšim, näšin	näšima, näšim, näšin	näšima, näšim, näšin
A	= N ili G	= N	näš-u	näš-e	= N	= N
V	= N	= N	= N	= N	= N	= N
L	= D	= D	= D	= D	= D	= D
I	näšim	näšim	näšom	= D	= D	= D

7.2.4. Pokazne zamjenice

„Pokazne zamjenice su pridjevne; one kazuju u blizini kojega se lica nalazi ono što znači riječ uz koju stoji, i to:

- u blizini 1. lica: *òvâj*
- u blizini 2. lica: *tâj*
- u blizini 3. lica: *ònâj.*“ (Barić, 2005: 204)

Za razliku od posvojnih i posvojno- povratne zamjenice, pokazne se zamjenice u govoru Vrbovskoga razlikuju po deklinabilnim oblicima od tih zamjenica u hrvatskome standardnome jeziku. Danas se te zamjenice dekliniraju na sljedeći način:

	Jednina	Množina
N	òvaj/ tâj/ ònaj	òvi/ tî/ òni
G	òvega/ tèga/ ònega	òvi/ tî/ òni
D	òvemu/ tèmu/ ònemu	òvin/ tîn/ ònin
A	ovêga/ têga/ onêga	òve/ tê/ òne
V	-	-
L	òven/ têñ/ ònen	òvin/ tîn/ ònin
I	òven/ têñ/ ònen	òvin/ tîn/ ònin

7.2.5. Zamjenički pridjev *sâm*, *sâmo*, *sâma*

Zamjenički pridjev *sâm*, *sâmo*, *sâma* deklinira se prema pridjevskoj deklinaciji. U današnjem govoru Vrbovskoga zabilježeno je sljedeće stanje:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	sâm	sâmo	sâma	sâmi	sâma	sâme

G	sâmega	sâmega	sâme	sâmi	sâmi	sâmi
D	sâmemu	sâmemu	sâmoj	sâmin	sâmin	sâmin
A	sâm	sâmo	sâmu	sâmi	sâma	sâme
V	-	-	-	-	-	-
L	sâmen	sâmen	sâmoj	sâmin	sâmin	sâmin
I	sâmin	sâmin	sâmun	sâmin	sâmin	sâmin

7.3. PRIDJEVI

7.3.1. Pozitiv

Pridjevi su promjenjiva vrsta riječi, a „iskazuju gramatičke kategorije roda: muški, srednji i ženski; broja: jedninu i množinu; padeža; kategoriju 'živo' – 'neživo' u jednini m. r., a u opisnih, gradivnih pridjeva i glagolskih pridjeva trpnih sadržana je i gramatička kategorija određenosti u nominativu i vokativu jd. m. r., kao i u nekih popriloženih konstrukcija. Komparativ i superlativ iskazuju samo određenost.“ (Vranić, 2011: 113)

M. Matešić piše kako se pridjevi dekliniraju kao i pridjevske zamjenice. (Matešić, 1997: 63)

7.3.1.1. Osnova i nastavak

U govoru Vrbovskoga se pridjevi tvore od osnove i nastavka. „Osnova se dobije odbacivanjem nastavka bilo kojega oblika (uključujući -o nastavak u N jd. m. r. neodređenoga lika).“ (Vranić, 2011: 113)

7.3.1.2. Određeni lik

Prema načinu kako pridjevi određuju imenicu razlikujemo dva lika, to su određeni i neodređeni lik. Određeni se lik koristi kada pridjevom želimo izreći neku stalnu osobinu predmeta, kada određujemo o kojoj se točno osobini govori

između više stvari nekih različitih osobina. Bitna odrednica određenog lika pridjeva je ta da oni odgovaraju na pitanje *kójī*. (Barić, 2005: 174)

Primjeri određenog lika pridjeva u govoru Vrbovskoga su sljedeći:

- a) m. r.: N jd. *bälavi*, *bögati*, *bölji*, *cíni*, *cřveni*, *döbri*, *lägani*, *mâli*, *mřšavi*, *mřzli*, *plávi*, *stâri*, *tûžni*, *věliki*, *vëseli*, *žûti*, I jd. *lîpin*, DLI mn. *döbrin*, *lôšin*, *pôštenin*, *têškin*, *trülin*
- b) s. r.: N jd. *döbro*, *krätko*, *stâro*, *tânsko*, G jd. *döbrega*, I jd. *slânin*, *slätkin*, DLI jd. *döbrin*, *mâlin*, *stârin*
- c) ž. r.: N jd. *döbra*, *drâga*, *krâtka*, *slâtka*, *tûžna*, I jd. *döbrun*, *drâgun*, *pôštenun*, DLI mn. *drâgin*, *lîpin*, *mlâdin*

Istraživanje pridjeva u govoru Vrbovskoga za pisanje ove diplomske radnje pokazuje da se u deklinaciji pridjeva nije ništa znatno promijenjalo u proteklih dvadesetak godina. "Prema podacima iz Rudolfa Strohala u D, L i I mn. varirala su tri oblika npr. *lipin*, *lipimin*, *lipiman*. Danas je prevladao morfem *-in* koji je postao jedini morfem za D, L i I mn. svih deklinacija (i imeničkih i pridjevsko-zamjeničkih)." (Matešić, 1997: 63)

7.3.1.3. Neodređeni lik

Pridjevi neodređenog lika odgovaraju na pitanje *kákav*, a govore nam „promjenjive osobine onoga što znače imenice“. (Barić, 2005: 174) S. Vranić, pak, piše kako se određeni i neodređeni lik pridjeva u sjeverozapadnim govorima na otoku Pagu razlikuje jedino u N jd. m. r., a ista je situacija i kod glagolskih pridjeva trpnih, npr. *cřtán*: *cřtanī*. Dodaje i kako je teško utvrditi je li oblik pridjeva određen ili neodređen upravo zato jer nije zabilježena promjena u naglasku u ostalim oblicima. (Vranić, 2011: 117)

Primjeri neodređenog lika pridjeva u govoru Vrbovskoga su sljedeći:

- a) m. r.: *bōs, cōrav, glādan, mökar, mřtav, pāmetan, rünjav, sít, sūh, tōpal, tūžan, tvřd, vēsel, zgödan*, G jd. *näčetega*, D jd. *pāmetnemu*, DLI mn. *zlöčestimin, žälosnimin*
- b) s. r.: *cōravo, glādno, mökro, tōplo, vrūče*, A jd. *pāmetno*, LI jd. *tvřden, sūhen*, G mn. *mûdri*
- c) ž. r.: *bïstra, glādna, mökra, mřtva, tūžna*, G jd. *sûhe, tōple*, DL jd. *tōploj, tūžnoj*, DLI mn. *mûdrin, žälosnin*

Značenje posvojnih, odnosnih i gradivnih pridjeva izriče se sintagmom *od + imenica u G*, npr: *od bōrića, od kâve, od ölovke*. Također, posvojni se pridjevi koriste kada se iskazuju obiteljski odnosi: *bâbin, màmin, tâtin*. (Vranić, 2011: 119)

7.3.4. Komparativ i superlativ

Komparativ se tvori od osnove pozitiva te sufiksa -š- (*lîpši, měkši*), -j- (*frižji, nížji*), -ij- (*glâdniji, mîrniji, mòkriji, spòriji, stâriji*). Na osnovu komparativa zatim se dodaju nastavci: -i (za jedninu muškoga roda), -e (za jedninu srednjega roda), -a (za jedninu ženskoga roda), -i (za množinu muškoga roda) te -e (za množinu srednjega i ženskoga roda). Superlativ se tvori od komparativa i prefiksa *naj-*, npr. *nâjmlađi, nâjlipši, nâjstariji*. (Vranić, 2011: 123)

7.4. BROJEVI

Glavni brojevi koji su promjenjivi, kao i svi redni brojevi, sklanjaju se „prema drugoj zamjeničkoj sklonidbenoj vrsti (tj. zamjeničko – pridjevskoj, određenoj pridjevskoj sklonidbi), dok su *iljada* i *milijún* imenice.“ (Vranić, 2011: 109)

7.4.1. Glavni brojevi

Sklanjaju se glavni brojevi *jëdan*, *jëdno*, *jëdna*, zatim *dvâ*, *trî* i *čëtri*.

Broj *jëdan*, *jëdno*, *jëdna* u govoru Vrbovskoga sklanja se na sljedeći način:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	jëdan	jëdno	jëdna	jëdni	jëdna	jëdne
G	jëdnega	jëdnemu	jëdne	jëdni	jëdni	jëdni
D	jëdnemu	jëdnemu	jëdnoj	jëdnin	jëdnin	jëdnin
A	= N za 'neživo' jëdnega za 'živo'	= N	jëdnu	= N	= N	= N
V	jëdan	jëdno	jëdna	jëdni	jëdni	jëdne
L	jëdnen, jëdnemu	= D, jëdnen	= D	= D	= D	= D
I	= L	jëdnen	jëdnun	= D	= D	= D

Brojevi *dvâ*, *trî* i *čëtri* u govoru Vrbovskoga sklanjaju se na sljedeći način:

	m. i s. r.	ž. r.	m., s., ž. r.	m., s., ž. r.
NGA	dvâ	dvî	trî	čëtri
DLI	dvîman, dvâ	dvîman	trîman	čëtriman

7.4.2. Redni brojevi

Redni brojevi imaju, kao i određeni pridjevi, oba broja i sva tri roda. Ako je redni broj višečlan, tada se skladanja posljednji njegov broj. Redni se brojevi tvore od osnove i nastavka *-i*, npr. *prvī*, *drūgī*, *trečī*. (Vranić, 2011: 111)

U govoru Vrbovskoga zabilježen je redni broj 1000., tvori se od osnove glavnoga broja i nastavka *-iti* te se pojavljuje u dva oblika: *īljadītī*, *tīsućītī*.

7.4.3. Brojevni pridjevi

U govoru Vrbovskoga brojevni se pridjevi tvore pomoću nastavka *-er-*, npr. *čētvero dīce*, *pētere cīpele*, itd.

8. ZAKLJUČAK

Osnovni cilj ovoga diplomskoga rada bila je analiza morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga, no na samome početku bilo je potrebno upozoriti na smještaj Vrbovskoga da bi se lakše razumjeli sociolinguistički razlogi, točnije utjecaj štokavskoga i kajkavskoga narječja, kao i standarda, na sam govor Vrbovskoga. U radu je prikazana i povijest mjesta, vrlo dinamična od samih početaka, sklona čestim, a ponekad naglim i nasilnim, promjenama u strukturi stanovništva, što je isto zasigurno utjecalo na govor stanovnika Vrbovskoga. Govor Vrbovskoga od najranijih istraživanja svrstava se u čakavsko narječje, točnije u njegov ikavsko – ekavski dijalekt, čija je glavna odrednica dvojak refleks jata prema pravilu Jakubinskog i Meyera. No, refleks jata nije jedina kategorija prema kojoj bismo govor Vrbovskoga mogli smjestiti u ikavsko – ekavski dijalekt čakavskoga narječja pa je tako u radu određena pozornost posvećena i drugim kriterijima za određivanje pripadnosti čakavskomu narječju. Kao što je u radu i prikazano, brojnim je značajkama govor Vrbovskoga temeljno čakavski, iako valja istaknuti kako se osjeća, kod mlađih govornika i znatan, utjecaj govora obližnjih štokavskih i kajkavskih mjesta, ali i utjecaj standardnoga jezika, obično niskog varijeteta, u obrazovanijeg dijela stanovništva. Koliko utjecaj, što okolnih idioma, a što standardnoga jezika, raste s godinama, dokazuje usporedba istraživanja koje je polovicom 1990ih provela M. Matešić i istraživanja provedenoga za potrebe pisanja ovoga rada. Naravno, razlozi gubljenja nekih čakavskih značajki u govoru ne leže samo u okolnim utjecajima, već i u svojevrsnoj nezainteresiranosti stanovništva za očuvanjem vlastitoga dijalekta. Ipak, iz analize morfologije deklinabilnih riječi u govoru Vrbovskoga i više je nego primjetno pripadanje govora Vrbovskoga čakavskomu narječju, odnosno da se najmanje promjena u govoru Vrbovskoga dogodilo upravo u deklinaciji.

9. SAŽETAK

U radu je prikazan geografski smještaj Vrbovskoga, kao i ključna povijesna zbivanja koja su utjecala na sastav stanovništva. Donesen je pregled dosadašnjih istraživanja govora Vrbovskoga te ključne značajke čakavskoga ikavsko – ekavskoga dijalekta. Središnja tema je morfologija deklinabilnih vrsta riječi u govoru Vrbovskoga, ali prikazane su i fonološke karakteristike radi boljeg razumijevanja. Analiza morfologije deklinabilnih vrsta riječi temelji se na audio zapisu govornika, kao i na upitniku. U radu je zaključeno da su u govoru očuvana obilježja čakavskoga narječja, ali i da postoje utjecaji štokavskoga i kajkavskoga narječja, kao i standardnoga jezika.

Ključne riječi: čakavsko narječe, ikavsko – ekavski dijalekt, govor Vrbovskoga, morfologija deklinabilnih vrsta riječi.

10. SUMMARY

This master thesis shows the geographical location of Vrbovsko, as well as the key historical events which affected the structure of population. An overview of previous studies on the idiom of Vrbovsko is included, together with the key features of the Chakavian Ikavian – Ekavian dialect. The main topic of the master thesis is the morphology of declinable types of word sin the idiom of Vrbovsko, although phonological characteristics are also shown in order to make it more comprehensible. The analysis of the morphology of declinable types of words is based on the audio recordings of the speakers, as well as on a questionnaire. It is concluded in the thesis that the characteristics of the Chakavian dialect are preserved in the idiom, but that the influences od Stokavian and Kajkavian dialects, as well as the standard language, are present as well.

Key words: Chakavian dialect, Ikavian – Ekavian dialect, dialect of Vrbovsko, morphology of declinable types of words.

11. LITERATURA

1. Barac- Grum, Vida. 1993. *Čakavsko- kajkavski govorni kontakt u Gorskem kotaru*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
2. Barić, Eugenija i sur. 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga,
3. Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“.
4. Drašković, Blagota (ur). 1984. *Općina Vrbovsko, njena prošlost – njena sadašnjost*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Hudaček, Lana; Mihaljević, Milica. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
6. Lisac, Josip. 2002. Glasovi srednjočakavskoga dijalekta. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, Vol. 30, No. 1-2.
7. Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2., Čakavsko narječe*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
8. Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko- ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
9. Matešić, Mihaela. 1997. *Današnji mjesni govor Vrbovskoga*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Diplomski rad.
10. Matešić, Mihaela. 2006. Frazeologija mjesnoga govora Vrbovskoga, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, Vol. 18, No. 2.
11. Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječe*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Šafar, Josip. (gl. ur.) 1981. *Gorski kotar*. Delnice.
13. Škiljan, Filip. 2012. *Kulturno- historijski spomenici Gorskog kotara i Ogulinsko- plaščanske zavale*. Zagreb: Grafocentar.
14. Vranić, Silvana. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu, 2. Morfologija*. Rijeka: Matica hrvatska Ogranak Novalja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

12. PRILOZI

12.1. TRANSKRIPCIJA AUDIO ZAPISA

Ispitanik 1: Dražen Miani, rođen 11. listopada 1966.

Ispitanik 2: Franjo Kunce, rođen 25. kolovoza 1958.

Ispitanik 1: „Tî krêni kâd ste vî išli na zâbavu, ti si stâriji, čüje se po gövoru, ìmam mlâđi gövor od têbe.“

Ispitanik 2: „Kô ìma mlâđi gövor?“

Ispitanik 1: „Jâ, bez öbzira štâ sàn jâ dëset gödin mlâđi, äl mlâđe djèlujen od têbe po gövoru i po svëmu. Kô pîvo, ìmaš stâriji glâs, svë se tò vîdi, tò se jâko döbro čüje, mòre ti öna pösle püstit pâš vîdjjet. Özbiljno ti vèlin. Tî raspèlji o zâbavan, kâmo ste išli na zâbavu. Štâ cé önaj, önaj je bîl döma pod kredëncun.“

Ispitanik 2: „A dâ, pa döbro, bili smo övaj... dëlal sàn u Prômetu i pösle pösla döšal döma, presvûci se, mälo kod Hërljevića na Sûšicu i pösle övaj, zâbava tûj u Vîbovsken.“

Ispitanik 1: „U möje vrijême je bîlo isto, i Jäblan, dîsko, i Râvna Gôra zâbava, Mrâkopalj zâbava, Küpjak zâbava.“

Ispitanik 2: „È, vîtne zâbave...“

Ispitanik 1: „Kùd göd si okrênul, pogötovo ljëti.“

Ispitanik 2: „Vîtne zâbave väni.“

Ispitanik 1: „Tâko je, tâko je!“

Ispitanik 2: „I nî têško bîlo ujûtro, nêma vëze, nêdelja na prímjer, zaglîbiš do trî, čëtri üre, dójdeš döma üjutro...“

Ispitanik 1: „Kölko pût smo pjëške prôšli iz dîska iz Jäblana na zâbavu u Râvnu Gôru, pjëške... Kôd Hërljevića jòš jëdnu, dvê, pa nâpred, èto... I do ujûtro.“

Ispitanik 2: „Da, önda pösle, övaj, iz zābave u Sèverin na öni đöni. Jâ nèznan jèste vî išli, övaj, öni šničli tvřdi, äl svë je dòbro kåd si pòd pärun. Käd si pòd pärun da Bôg da jë.“

Ispitanik 1: „I dôle je câjka bïla u Zdïhovu. I u dvõrcu je bïla zâbava po ljëtu, i rïbarsku nôć su ïmali.“

Ispitanik 2: „Dôle su Jõzo Kït i Vînko Kalâica. Pòkojni Vînko...“

Ispitanik 1: „Äj säd sastävi... Jel Krïstijan kûpil svë instrumêti pa nïkoga ni mögal nâć, svë je ïmal...“

Ispitanik 2: „Völoder je svîral, Vînko Kalâica, Jõzo... Tò ti je bïla ekïpa.“

Ispitanik 1: „Èvo ti näšto se säd svëlo, zâbava za svêtoga Äntona na Sùšici. I tô dřze tradîciju – sväka in čâst, èvo. I rëkli su övi stâri dok je njîh da će bït i tòga. Èvo, žälosno. Jëdna jëdina zâbava. Nêma ni turnîra vište.“

Ispitanik 2: „Nêma nïš!“

Ispitanik 1: „Turnîri su se ïgrali u Ösojniku, u Sèverînu, na Jäblanu... Götovo, svë zämrlo, nêma ljûdi vište...“

Ispitanik 2: „Svë je bïlo i svï ïmali svôj klûb. Dôbra, Järak...“

Ispitanik 1: „Sedämnagst ekîpa u Ösojniku, pòd svjëtlima se ïgralo. Èj, sedämnagst ekîpa...“

Ispitanik 2: „Više nêma tòga, götovo je... Säd se povûklo svë döma...“

Ispitanik 1: „Jël se ïgralo za svêtog Röka, za Vëliku Gôspu na Jäblanu. Götovo je i tô. Müzika, drùženje i navëčer zâbava, jesu svîrale Barâbe!?“

Ispitanik 2: „Nêma više, övi mlâdi više ni néjdu, sâmo tückadu po...“

Ispitanik 1: „Möbitel i kompjütor, dä“

Ispitanik 2: „Sèdidu dvâ za stôlon i razgovâradu prëko möbitela.“

Ispitanik 1: „Te vidiš da nás je svě mānjē... Živo ti i pōsla, svě mānje i mānje. Svě bjěži vân, sve u Slovēniju. Věli něko neisplāti se. Käko se neisplāti? Tū je plāća do pēt, něko nagûra do pēt, a tāmo je stārt sēdan, dvē tīsuće za gorivo...“

Ispitanik 2: „Děvet, živo Bernārdota.“

Ispitanik 1: „I sedanděset ēura plāća sūbotu. Èj, ôn zarādi za jědnu sūbotu štā jā zarādin õvde za trī, čětri dâna. Ôn vrědi sūbotu u Slovēniji... Pa štā smò mī!? Štā smo mī? Àj rěci.“

Ispitanik 2: „Da, i čüde se, věli ljūdi odläze. Pa němōreš ih zadřžat.“

Ispitanik 1: „Čětri sūbote i ôn ima mōju plāću... Gdjè tō imā? A kôga češ zadřžat? Věli pēsto tīsuća, mǎ jöš mālo smo do milijôna, jā ti vělin. Ně do Bôg rāta, kō če te brānit? Osòvina Hrvatske je prōšla vân.“

Ispitanik 2: „A jě, svě mlādo öde.“

Ispitanik 1: „Deveděsprve kôlko nás je bilo? Stô dvädeset nás je iz Dřvnē prōšlo u rät, stô dvädeset, elîte, děčki koji góre, a nájdi ih dânas... Ní ni u prívavnōm sěktoru svě, jā ti vělin. Níje, jā ne vělin da dřžava ne glöbi prívavní sěktor, svě tō pēt. I övaj je gīgant kod nás, štā je tū, štā käd ga kôči i siròvina... Ně more stārtat onáko käko bi trěbal.“

Ispitanik 2: „A jě, àl pàzi mālo Dräzen, àl käd se i dělalo... tē sän jā dělal dôle käd se dělalo pùnon pàron se dělalo, käko, něsmiš stât cigarët zapälit. Dělalo se stvárno, àl za štā?“

Ispitanik 1: „A vělin tī, plāća je ösnova koja tjëra nārod vân. Kô bi pobjëgal säd od övih děčki štā su prōšli iz Cèdra da je plāća bíla pēt, šest tīsuća? Níjedan, sví bi östali tūj.“

Ispitanik 2: „Àli tī prívavnici mūzu.“

Ispitanik 1: „Pa nòrmalno, pa dâvi te kô budălu za sítu lôvu.“

Ispitanik 2: „Da ìma jöš vîše, ôn če jöš vîše.“

Ispitanik 1: „Pa nòrmalna stvâr.“

Ispitanik 2: „A tako i sâma dîžava, tô tuj se krâva kôd nas göji, a u Zâgrebu se mûze. Tî se möreš tûj rasköpat, a nëmoreš nîš. Prije je bîlo kôlko, svâka kùća je... Ŋe znân bär tûj u ülici, svâka kùća je imala bär jëdnu krâvu. Äl svâka. Evo dânas vište ni za lêk, nêma je u cêlom Vřbovskem.“

Ispitanik 1: „U Zâgreb iđeš vîđet krâvu u zôloški vît, štâ se čudiš!? ... Mî, tûj, Görski kôtar, nâmin trëbadu plâtit da žîvimo tûj, jâ ti vëlin. Ŋe, ovâkva šumëtina, ovâkvo bogâtstvo, nëmilosrdna sjëča. Õvo šta je lëdolom naprävil, tô je strâva, svë lëži. I bölje da propädne, nèg da se nârodu dâ.“

Ispitanik 2: „Tô je kôda bi önaj rîbar u Rijëci rîbu imal pedëset kûna srdëlicu. A mî tûj... Ŋe u Rijëci mëtar dîv isto kôšta kâj kôd nâs. Äl ödi u Rijëku, za dëset kûn döbiš kîlu rîb, a tûj kôd nâs trîs-pêt.“

Ispitanik 1: „Žâlosno, äl ištinito... Štâ möremo? Vëli Plënki da će bît bölje, sâmo ni rëkal kâda. Bär sam prije vòlil poglèdat tâj Dnêvnik, sâd kad pöcme ja ga ugâsim jel u špici kâd čüješ Vlâda Hrvatske ödma ti je dösta, u stârtu je lâž. Svë štâ je Tîto naprävil, svë su prödali i podâvili. Štâ bi Njëmac prödal il Austrijanac il bîlo kô u Eurôpi ovâkvo brodogrâdiliše il ga zadâvil ko štâ smo mî. Željëzaru u Sîsku, adûti, döbro još tâ Petrokêmija dëla, ŋe tô su gïganti. Kâd je od stâroga brâtić rëkal trî, čëtri tîsuće ljûdi iđe ujûtro kröz kâpiju, znâš tî štâ je tô. Štâ övdi? Pa jel övdi dëlalo tîsuću i kûsur ljûdi kâd je izgörila Râvna Gora?“

Ispitanik 2: „Pa jâ kâd sam sedandëset i šëste u tvõrnici dëlal, hîljadu ljûdi je bîlo zapòsleno.“

Ispitanik 1: „Pa jësmo mî sjëli s dvësto šezdëset na stô četrdëset. Pa nî tô mälo, ej. Ôn poträžuje pedëset ljûdi na birou, a kô, kâmo, kûda? I jâ bi rädo da zažîvi tâ pilâna da tô zastärta. A kôga cëš nâc da ti dëla, penzionêre?“

Ispitanik 2: „A nëmoreš nîkoga nâjt.“

Ispitanik 1: „Mlâdi svijêt bjëži vân. Bjëži za lôvon. Dîgni plâcu, ūmaćeš nârod, tô je čîsta lögika. Čîsta lögika. Ne sâmo kod nâs, svägdje je tâko. Svägdje je tâko. Ëvo dëčki štâ su pröslî u Slovéniju dëlat pa su pîtali mälo, pa döbro vëli vi nêmate kâdra, tölko mlâdi ljûdi. Ūma mlâdi ljûdi, äl su pröšli u Äustriju jer je vëća lôva nëgo u Slovéniji.“

Ispitanik 2: „Jë, äl je fôra vïdiš, ïdeš ötkaz dât, vëli pa nëmoj äjde cémo se dogovòrit, éu van dìgnit plâcu, òvo – öno... A znâči sâd mòreš dìgnit kâd odläzim...“

Ispitanik 1: „Sâd vrijëdim.“

Ispitanik 2: „È vïdiš, tô nëvalja.“

Napomena: Govornici ne razlikuju /č/ i /ć/.

12.2. RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI

afinger – vješalica na kojoj odjeća stoji onako kako bi stajala na ramenima

amper – vjedro

cirkular – stroj za rezanje drva

cucak – pas

čapit – uhvatiti

čorav – slijep

čikobernica – pepeljara

črv – crv

delat – raditi

det – staviti

divanit – govoriti

dojt – doći

dotepenac – pridošlica

fanj – poprilično

fažol – grah

frajla – cura

frtalj – četvrtina

ganak – vrsta lođe koja se proteže duž većeg dijela ili cijelom širinom kuće, na prvom katu, ima i stubište kojim se silazi

gelender – rukohvat

gromača – šikara

iskat – tražiti

kadi – gdje

kariola – tačke

kesiti se – smijati se

ki – tko

kiklja – sukna

kolnica – spremište za kola

kredenc – vitrina, kuhinjski ormari

kusur – ostatak novca

lajt – bačva

lasi – kosa

letit – trčati

lojtre – ljestve

marenda – užina

metnut – staviti

mizica – ladica

najt – naći

natkasln – noćni ormarić

namin – nama

neki – netko

nigdir – nigdje

niki – nitko

oganj – vatra

packa – muhomlat

pivac – pijetao

raspeljat – razvesti

runjav – dlakav

sabrat – sakupiti

sliva – šljiva

smetilnica – lopatica za smeće

sozut – izuti

šajer – sjenik, posebno izgrađeno mjesto za spremanje sijena

šajtruk – novčanik

šalthebl – mjenjač u automobilu

šarajzln – žarač

škornje – čizme

škuro – tamno

štala – staja

štenge – stepenice

štihaća – motika

štokrl – stolica bez naslona

tuj – tu

uvatit – uhvatiti

vagan – mjera za žito

vamin – vama

zet- uzeti

žlajdra – lanac

žnjiravci – vezice za cipele

žužnji – vezice za cipele